DOI: 10.36719/2663-4619/56/55-55

Aytac Əhmədəli qızı Məmmədova
Bakı Slavyan Universiteti
1999aytacmemmedova@gmail.com

ŞƏXS ADLARININ YAZILIŞI
(tezislər)

Şəxs adları dildə ən fəal, ən çox işlənən söz qrupudur. Ailə-məişətdə, ailə üzvləri arasında, iş yerlərində müraciətlər, əsasən, adlar vasitəsilə ifadə olunur. Buna görə də cəmiyyət daxilində adsızlığa yol verilmir, dünyada adsız insana təsadüf olunmur, pis-yaxşı, hamı ada malikdir.

Yaxşı, gözəl ad hər bir xalqın antroponimik sistemində ad mənəviyyatının əsasını təşkil edir.

Ad probleminə dair məsələlərin öyrənilməsinə Azərbaycan elmində keçən əsrlərdənbaşlanılmışdır. Bu məsələlərə bədii ədəbiyyatda da toxunulduğu müşahidə olunur. Ad probleminin ətraflı və geniş şərhi Azərbaycan elmində, əsasən, XXəsrdə geniş inkişaf tapmışdır.

Bütün xalqlarda şəxs adlarının vəzifəsi cəmiyyət üzvlərini bir-birindən fərqləndirməkdir. Adın vasitəsi ilə insanların birini digərindən seçmək olur. Ona görə də dünyada adsız heç bir şəxs və heç bir cəmiyyət yoxdur. Adlar olmadan cəmiyyətin formalaşması və yaşaması da qeyri-mümkündür. Deməli, ad insan üçün ən zəruridir. Onsuz heç cür ötüşmək olmaz. Ad insana körpəlik çağında bir dəfə verilir. Ad insanı ruhlandırmalı, cəsarətləndirməlidir. Şəxs adlarının bir sıra maraqlı xüsusiyyətləri vardır. Şəxs adlarının əsas xüsusiyyətlərindən biri nitqdə başqa sözlərə nisbətən çox tez-tez işlənməsidir. İctimai yerlərdə, iş prosesində şəxs adları tez-tez səslənir. Hər bir adam ilk görüşdə öz adını söyləyir. İnsan adlarının yaranma tarixi çox qədimdir. Yaranan hər hansı bir ad xalq tərəfindən bəyənildikdə adlar sistemində xüsusi yer tutur və istifadə edilir. Hər söz şəxs adı ola bilərmi? Dilçilik elmində bu suala həm mənfi, həm də müsbət cavablar vardır. Belə ki, bir qrup alim dildəki hər növ sözdən şəxs adı düzəltməyin mümkün olduğunu bildirmişdir. Lakin digər alimlər bu fikrin əksini söyləmişlər. İkinci fikir həqiqətə daha uyğundur. Dilimizdəki sözlərin hamısından yox, müəyyən hissəsindən şəxs adı yaratmaq olur. Hətta eyni anlayışı bildirən iki sözdən biri şəxs adı kimi işlədilir. Dilimizdə ayna və güzgü sözləri eyni məna bildirir. Lakin bunlardan ayna sözü şəxs adının tələblərinə daha çox cavab verdiyi üçün Ayna şəxs adı əmələ gətirilmiş və işlənməkdədir. Təcrübə göstərir ki, düzgün seçilməyən və ya əcayib ad insana pis təsir edir, onu başqalarının yanında utandırır, inkişafına maneçilik törədir. Hətta belə qəribə adlar bəzən onu daşıyanı gülünc hədəfinə çevirə bilir. İnsanın adı ömürlükdür. Hər bir ad aid olduğu şəxsi ömür boyu müşayiət edir. Ad insan dünyasını dəyişdikdə onu yaşadır. Məlum olduğu kimi, Nizami Gəncəvi 12-ci əsrdə yaşayıb-yaratmış, öz yaradıcılığı ilə dünyada böyük ad qazanmışdır. Bu ad onu daima yaşadır. İndi Nizami Gəncəvinin adı vasitəsi ilə mütəfəkkir bir şairi təsəvvürdə canlandırırıq, ondan öyrənir və ona münasibət bildiririk. Dildə mövcüd olan xüsusi adların cəmi onomastikanı təşkil edir. Deməli, onomastika hər hansı bir dildə ki, xüsusi adların məcmusudur. Məsələn, Azərbaycan dilinin onomastikası, Özbək dilinin onomastikası, Türk dilinin onomastikası vəs.

Demək, belə bir qənaətə gəlirik ki, AD şəxsiyyət və mənəviyyətin fərdiliyinin simvoludur.

Ədəbiyyat

1. Əliyev H. Şəxs adları 1987.
2. Hüseynzadə Ç. Şəxs adları 1988.
3. Paşayev H. Şəxs adları 1998.

Rəyçi: dos. Ş.Seyidova

Göndərilib: 01.08.2020 Qəbul edilib: 03.08.2020